

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра політології та публічного управління

СИЛАБУС
нормативної навчальної дисципліни

ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПОЛІТИЧНИХ ЗНАНЬ

підготовки бакалавра

спеціальність: 014 «Середня освіта (Історія)»

галузь знань: 01 «Освіта / Педагогіка»

освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія, правознавство»

Силабус навчальної дисципліни «ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПОЛІТИЧНИХ ЗНАНЬ» підготовки бакалавра, галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» за освітньо-професійною програмою Середня освіта. Історія, правознавство».

Розробник: Байрак С. О., канд. політ. наук, доц. кафедри політології та публічного управління

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри політології та публічного управління

Протокол № 2 від 29 вересня 2021 р.

Завідувач кафедри: О. Б. Ярош (Ярош О. Б.)

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань 01 «Освіта / Педагогіка»	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90/3	Спеціальність 014 «Середня освіта (Історія)»	Рік навчання – 1
	Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія, правознавство»	Семестр – 2-ий
		Лекції – 24 год.
		Практичні – 20
ІНДЗ: немає	Освітній рівень Бакалавр	Самостійна робота – 40 год.
		Консультації – 6 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання		українська

ІІ. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ

ППП: Байрак Сергій Олександрович

Науковий ступінь: кандидат політичних наук

Посада: доцент кафедри політології та публічного управління

Контактна інформація: sergiy.bairak@gmail.com

Посилання на розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

Комунікація зі студентами: електронною поштою, на заняттях згідно розкладу, за графіком консультацій.

ІІІ. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Основи громадянського суспільства та політичних знань» є нормативною із циклу загальних дисциплін для ОПП Середня освіта. Історія, правознавство.

Зміст курсу. За своїм змістом курс відноситься до предметного поля історії й теорії політики, розвитку демократії та громадянського суспільства, який представлено як сукупність теоретико-методологічних і практично-політичних аспектів дослідження суспільно-політичної сфери суспільства із врахуванням світового та вітчизняного досвіду.

Основними темами є: демократичне урядування, права людини, громадянське суспільство та участь громадян у суспільному та політичному житті. Наскрізно вивчаються теми: гендерна рівність, права меншин, права осіб з інвалідністю, забезпечення громадянських прав, належне урядування, корупція, верховенство права, медіаграмотність, використання цифрових технологій, різноманіття, роль молоді тощо.

2. Перереквізити. Основи права.

Постреквізити. Філософія, Інклюзивна освіта, Конституційно-правові засади захисту дітей, Новітня історія України, Державно-правова система України доби незалежності.

3. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Основи громадянського суспільства та політичних знань» є формування у студентів необхідних знань, навичок та ставлень, пов'язаних з ефективною (поінформованою, компетентною) демократичною взаємодією громадян у суспільстві, оволодіння компетенціями у сфері демократичного урядування, політичної участі та захисту прав особи та громадянина.

Основними **завданнями** під час вивчення дисципліни є:

- надати студентам цілісну систему знань про історію та концептуальні засади демократичного урядування, права людини, громадську участь;
- сформувати вміння критично мислити та аналізувати інформацію, активно слухати, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення, а також досягати консенсусу та працювати спільно з іншими заради досягнення мети;
- сформувати розуміння важливості громадської участі у демократичній державі;
- визначити основні механізми захисту прав людини та громадянина і особливості їх використання;
- надати студентам знання про основні форми участі громадян, демократичні методи та процедури прийняття рішень;
- сформувати у студентів готовність долучатися до вирішення суспільних проблем та навчити використовувати для цього інструменти громадської участі, доступні в Україні.

4. Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини і громадянина, реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності.

ЗК 4. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 6. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності і підприємливості.

ЗК 7. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

ФК 3. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.

ФК 6. Здатність встановлювати взаємозв'язок між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

ФК 8. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; використовувати релевантні методи опрацювання історичних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін.

ФК 10. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати політичні, економічні, культурні соціальні події та явища.

ФК 11.

ФК 12. Здатність розуміти й оцінювати правові явища та процеси, аналізувати різноманітні життєві ситуації відповідно до дій правових норм; спонукати учнів ставити запитання та шукати відповіді щодо ролі держави й права в житті людини і суспільства.

ФК 15. Здатність застосовувати новітні методи пізнання в освітньому процесі, добирати і використовувати сучасні та ефективні методики навчання, виховання і розвитку учнів.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу й історії загалом, розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних та правничих джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, правознавства, методики навчання історії та правознавства, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими джерелами, володіти сучасними цифровими технологіями.

ПРН 6. Вміти виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати економічні, соціальні, правові процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, правознавства, методики навчання історії і правознавства, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 13. Вміти організовувати освітнє середовище з урахуванням правил безпеки життєдіяльності, санітарних правил і норм, протиепідемічних правил.

ПРН 14. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії, правознавства, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 15. Вміти визначати цілі власного професійного розвитку, з урахуванням цілей і напрямів розвитку освітньої політики, акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії, правознавства, методики навчання історії та правознавства в закладах загальної середньої освіти базової школи.

5. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього годин	Лекції	Практичні	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / бали
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади демократії						
Тема 1. Політика і влада як суспільні явища.	8	2	2	2		
Тема 2. Держава. Форми правління та політичного устрою.	6	2	2	2		
Тема 3. Політичні системи та режими.	6	2	2	2		
Тема 4. Теоретичні засади демократичного врядування	2			2		
Тема 5. Права людини	6	2	2	2		
Тема 6. Механізми захисту прав людини	7		2	4	1	
Тема 7. Конституціоналізм, ліберальна демократія. Традиції конституціоналізму на українських землях.	5	2		2	1	
Тема 8. Вибори, виборчі системи. Партійні системи	9	2	2	4	1	
Разом за змістовим модулем 1	47	12	12	20	3	
Змістовий модуль 2. Громадянське суспільство						
Тема 9. Теоретичні засади громадянського суспільства	6	2	2	2		
Тема 10. Роль громадянського суспільства в демократичних реформах у Східній Європі	4	2		2		
Тема 11. Особливості громадянського суспільства в Україні	6	2		4		
Тема 12. Громадянство та демократія. Політична участь.	9	2	2	4	1	
Тема 13. Чинники громадянської участі	9	2	2	4	1	
Тема 14. Громадянська участь в Україні	9	2	2	4	1	
Разом за змістовим модулем 2	43	12	8	20	3	
Усього годин	90	24	20	40	6	

6. Завдання для самостійного опрацювання

№ з/п	Перелік питань	
1	Сутність та види форм правління. Форма правління в Україні.	2
2	Типи організацій громадянського суспільства.	2
3	Умови для розвитку громадянського суспільства. Свобода об'єднань та свобода слова.	2
4	Зобов'язання держави щодо прав людини. Негативні та позитивні права людини	2
5	Розвиток конституціоналізму на українських землях (Руська правда, Литовські Статути, Конституція Пилипа Орлика, Універсали Української Народної Республіки, Конституції СРСР, Конституція України та етапи її трансформації).	2
6	Функції громадянського суспільства за Ларрі Даймондом.	2
7	Делегування соціальної відповідальності та децентралізація влади.	2
8	Історичний огляд розвитку громадянського суспільства у державах Європи.	2
9	Роль громадянського суспільства у розбудові демократії (В. Гавел).	2
10	Огляд та аналіз громадських рухів у комуністичній Європі. Польща: Рух «Солідарність». Чехословаччина Вацлав Гавел. Румунія. Україна «революція на граніті».	2
11	Виклики для громадянського суспільства в умовах демократії.	2
12	Передумови формування громадянського суспільства в Україні.	2
13	Сучасний стан громадянського суспільства в Україні.	1
14	Вплив громадянського суспільства на владу в Україні.	1
15	Молодь та громадянське суспільство	2
16	Визначення громадянськості. Обов'язки громадян в умовах демократії	1
17	Сутність та переваги громадської участі	1
18	Методи участі громадян у політичному житті суспільства	2
19	Сутність громадянської культури та її вплив на участь громадськості	1
20	Роль влади у створенні умов для громадської участі. Урядування, скероване на громадян	1
21	Громадянська чеснота та її вплив на ефективну участь	2
22	Становлення та розвиток громадянської участі в незалежній Україні	1
23	Особливості громадянської дії в Україні на місцевому рівні	1
24	Основні виклики, проблеми та перспективи реалізації громадянської участі в Україні	2
		40

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Дисципліна складається з двох змістових модулів. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
2. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Здобувач має виконати у повному обсязі усі види діяльності із навчальної дисципліни «Основи громадянського суспільства та політичних знань», бути присутніми на аудиторних заняттях.

Освітній процес регулюється «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки» від 11 вересня 2020 р. (<https://bit.ly/39In2ac>).

Конфліктні ситуації вирішуються згідно «Положення про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» (<https://bit.ly/33MTIM>).

Засобом діагностики успішності студентів є залік.

Оцінювання роботи студента ґрунтується на принципах систематичності, об'єктивності, диференційованості, єдності вимог, доброзичливості й урахування індивідуальних особливостей студентів.

Контроль та оцінювання студентів відбувається згідно з наступними критеріями:

1. Поточне оцінювання з відповідних тем. Оцінюється вміння аналізувати та систематизувати матеріал, проявляти нестандартні думки, оперування прикладами в процесі обговорення чи дискусування. Підсумковий бал за кожний змістовий модуль виставляється за принципом визначення середнього бала (середній бал за поточне опитування плюс бали за активність на заняттях (12+8 – перший модуль, 12+8 – другий модуль; в сумі 40 балів).

3. Модульна форма контролю передбачає оцінювання здобувачів освіти на підсумкових модульних роботах, які проводиться письмово у вигляді розгорнутих питань, або виконання тестового контролю (максимум 60 балів за дві модульні роботи).

У підсумку, здобувач освіти може отримати 40 балів за поточне оцінювання та 60 балів за модульний контроль.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, фабрикація обман, списування. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит тощо).

Вирішення спірних питань у галузі академічної доброчесності здійснюється на підставі «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки» (від 10 лютого 2017 р.) (<https://bit.ly/31NJD7N>).

Політика щодо дедлайнів та перескладання.

Шляхи відпрацювання пропущених занять: якщо студент з поважної причини пропустив практичне заняття, то він може здати матеріал у вигляді підготовки слайд-презентації (у межах 20 слайдів) за проблематикою пропущеної теми та її обов'язковий захист під час проведення тематичної розмови з викладачем відповідно до графіку консультацій.

Згідно «Положення про академічну мобільність студентів» (<https://bit.ly/3oMzMkk>), власне право неформальну освіту, здобувач може відпрацювати пропуски, взявши участь у тренінгу, конференції, науковому семінарі, проблемній групі та ін.

Перескладання заліку відбувається згідно затвердженого в деканаті розкладу.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік, який може складатися

усно або у формі тесту.

При усному складанні, на залік виносяться питання теоретичного та практичного рівнів. Перелік питань для підготовки здобувачів до усного складання заліку додається нижче.

Тестові завдання складаються на основі матеріалів, які були подані на лекційних заняттях, тематика яких є у переліку питань для підсумкового контролю.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, студент може не пізніше останнього заняття добрати бали, виконавши певний вид робіт (наприклад, здати або перездати одну із тем).

Здобувачі складають залік згідно розкладу заліково-екзаменаційної сесії, а у випадку нагальної потреби, зумовленої об'єктивними обставинами – достроково, написавши заяву на ім'я декана та представивши відповідні аргументи.

У випадку неявки здобувача на залік, з об'єктивних чи суб'єктивних причин, а також при отриманні незадовільної оцінки при складанні заліку, здобувач має право скласти підсумковий контроль повторно викладачу, або комісії, у яку входять представники кафедри та деканату. Якщо за ці три можливості залік не складено, здобувач виключається зі складу студентів ВНУ імені Лесі Українки.

В університетських положеннях є право на поновлення і проходження повторного проходження навчальної дисципліни.

Схема розподілу балів

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
20	20	30	30	100
12 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (обраховується середнє арифметичне суми балів, набраних студентом на всіх заняттях). 8 балів – за систематичну підготовку до семінарських занять та активну участь у їх роботі (доповнення, виступи з повідомленнями, реферати, рецензування відповідей тощо).	12 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (обраховується середнє арифметичне суми балів, набраних студентом на всіх заняттях). 8 балів – за систематичну підготовку до семінарських занять та активну участь у їх роботі (доповнення, виступи з повідомленнями, реферати, рецензування відповідей тощо).			

Критерії оцінювання

навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».

	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття,

		формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію.
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка за всі види навчальної діяльності (в балах)	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

Перелік питань до заліку:

1. Політика як суспільне явище. Структура та функції політики.

2. Рівні політики. Субєкти та об'єкти політики
3. Сутність, структура та функції влади.
4. Форми влади.
5. Легітимність та легальність політичної влади.
6. Поняття, ознаки, структура та функції держави.
7. Різновиди і типологія держав.
8. Форми державного правління.
9. Форми державного устрою.
10. Сутність, структура та функції політичної системи.
11. Типологія політичних систем.
12. Сутність і типологія політичних режимів.
13. Поняття демократії. Характерні риси сучасної демократії
14. Передумови демократії, її форми та моделі
15. Цінності та принципи демократії
16. Сутність природа та еволюція прав людини
17. Покоління прав людини. Індивідуальні та колективні права
18. Зобов'язання держави щодо прав людини. Негативні та позитивні права людини
19. Еволюція прав людини на українських землях
20. Міжнародні конвенції та пакти про права людини
21. Сутність та особливості міжнародного механізму захисту прав людини. Основні рівні функціонування системи захисту прав людини.
22. Європейський суд з прав людини
23. Національні механізми захисту прав людини в Україні: дієве законодавство, правоохоронні органи, судова система, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, громадські організації.
24. Особливості реалізації прав людини.
25. Поняття конституціоналізму.
26. Розвиток конституціоналізму на українських землях (Руська правда, Литовські Статути, Конституція Пилипа Орлика, Універсали Української Народної Республіки, Конституції СРСР, Конституція України та етапи її трансформації).
27. Поділ влади. Система стримувань і противаг та особливості її реалізації в Україні.
28. Державна влада та місцеве самоврядування в Україні.
29. Сутність, особливості та види виборів
30. Виборча система: поняття, види та основні характеристики
31. Поняття політичних партій та їх видів. Партійні системи
32. Сутність громадянського суспільства. Підходи до визначення та характеристики громадянського суспільства.
33. Типи організацій громадянського суспільства.
34. Умови для розвитку громадянського суспільства. Свобода об'єднань та свобода слова.
35. Делегування соціальної відповідальності та децентралізація влади.
36. Виклики для громадянського суспільства в умовах демократії
37. Історичні передумови формування громадянського суспільства в Україні.
38. Сучасний стан громадянського суспільства в Україні.
39. Вплив громадянського суспільства на владу в Україні.
40. Молодь та громадянське суспільство
41. Визначення громадянськості. Обов'язки громадян в умовах демократії
42. Сутність та переваги громадської участі
43. Методи участі громадян у політичному житті суспільства
44. Роль належної інформованості громадян у забезпеченні ефективної політичної участі
45. Сутність громадянської культури та її вплив на участь громадян
46. Роль влади у створенні умов для громадської участі. Урядування, скероване на громадян.

47. Громадянська чеснота та її вплив на ефективну участь
48. Становлення та розвиток громадянської участі в незалежній Україні
49. Особливості громадянської дії в Україні на місцевому рівні
50. Основні виклики, проблеми та перспективи реалізації громадянської участі в Україні

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Демократія: від теорії до практики / Г. Берроуз, І. Совсун, С. Буров та ін.]. Київ, 2018. 284 с. URL: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/04/Demokratiya-vid-teoriyi-do-praktyky-Pidruchnyk-kursu.pdf> (дата звернення 23.08.2020).
2. Загальна декларація прав людини. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015. (дата звернення 20.08.2020).
3. Історія політичної думки: навч. енцикл. словник-довідник / за заг. ред. Н. М. Хоми; [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 765 с.
4. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами).
5. Основи громадянського суспільства та політичних знань: навч. посіб. / В. І. Бортніков, О. Б. Ярош, С. О. Байрак та ін.; за заг. ред. В. І. Бортнікова. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 456 с.
6. Основи демократії: підручник для студ. вищих навч. закладів. / за ред. А. Ф. Колодій. 3-тє вид., онов. і доп. Львів: Астролябія, 2009. 832 с.
7. Пахарєв А. Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2011. 184 с.
8. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2017. Т. 2. 535 с.
- 9.

Додаткова література

1. Альтернативний звіт про реалізацію Україною положень конвенції ООН про права дитини 2002–2008 Київ, 2009. 90 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/report-ukr.pdf> (дата звернення 23.08.2020).
2. Антонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини. Київ: Видавничий дім «КМ Academia», 2000. 262 с.
3. Антоненко В., Бабкін В., Бабкіна О. та ін. Політологія: підручник / за ред.: О.В.Бабкіна, В.П.Горбатенко. 3-є вид., переробл., доповн. Київ: Академія, 2010. 567 с.
4. Арндт Х. Джерела тоталітаризму. 2-е вид. / пер. з англ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 584 с.
5. Афанасьєва М. В. Виборча інженерія в Україні: монографія. Одеса: Юридична література, 2014. 384 с.
6. Афонін Е., Гонюкова Л., Войтович Р. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 160 с.
7. Байрак С. Вдосконалення законодавства Республіки Польща про місцеві вибори як передумова демократизації політичної участі (1990–2010 рр.). *Economic annals-XXI*. 2013. № 3–4(2). С. 7–9.
8. Байрак С. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування й державної влади Республіки Польща. *Politicus*. 2017. № 1. С. 39–43.

9. Байрак С. Місцеве самоврядування як інститут демократичної держави. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: міжнародні відносини*. 2010. № 26. С. 83–87.
10. Байрак С., Белгасем М. Ненасильницький протест в Республіці Польща на етапі демократичної трансформації. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Житомир-Київ-Краків: ФОП Євенок О. О., 2015. Випуск 5. С. 86–94.
11. Байрак С. Місцевий референдум у Республіці Польща. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* (14–15 травня 2013 р.): у 2 т. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. Т. 2 С.11–12.
12. Байрак С. Специфіка участі громадян Республіки Польща в діяльності органів самоорганізації населення. *IV Політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. пр. /за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. Вип. 4. С. 8–12.
13. Безродний Є. Ф., Уткін О. І. Історія політичних вчень: навч. посіб. Київ: ВД«Професіонал», 2006. 432с.
14. Бортніков В. І. Політична участь і демократія: українські реалії: монографія. Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2007. 524 с.
15. Бортніков В. Трансформація в Польщі і в Україні: колективна монографія / за ред. А. Антошевського, А. Колодій, К. Ковальчика. Вроцлав, 2010. С. 645–649.
16. Висоцький О. Ю. Технології легітимації політичної влади: теорія та практика: монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2010. 318 с.18.Влада і суспільство: діалог через громадські ради: монографія / за заг. ред. ШайгородськогоЮ.Ж. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 148 с.
17. Волинь в умовах демократичної трансформації (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): кол. монографія / В. І. Бортніков, Н. Н. Коцан, Н. В. Павліха та ін.; за заг. ред. В. І. Бортнікова. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 656 с
18. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. Київ: ППС, 2007. 436 с.
19. Дарендорф Ральф. После 1989: Мораль, революция и гражданское общество. Размышления о революции в Европе. Москва: Ad Marginem. 1998. 272 с.
20. Жінки в добу змін, 1989-2009: Польща, Чеська республіка, Словаччина, Східна Німеччина та Україна. URL: <https://ua.boell.org/sites/default/files/women-in-times-of-change-www.pdf> (дата звернення 23.08.2020).
21. Коэн Д., Арато Э. Гражданское общество и политическая теория. Москва: Издательство «Весь Мир», 2003. 784 с.
22. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова КМУ від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF> (дата зврнення 23.08.2020).
23. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170 (зі змінами).
24. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190 (зі змінами).
25. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 78 (зі змінами).
26. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91 (зі змінами).
27. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 1167.
28. Правові механізми взаємодії держави і громадянського суспільства в Україні: історичний досвід і виклики сучасності: наукова записка / [Горбатенко В. П. (кер. авт. кол.), Кресіна І. О., Кукуруз О. В., Тимошук В. П., Стрельцова О. В., Матвійчук Л. О.]. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. 82 с.
29. Рудич Ф. Політологія: підручник. – 3-те вид., перераб., доп. Київ: Либідь, 2009. 480 с.

30. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. Москва: РОССПЭН, 2003. 368 с.
31. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини Київ: Основа, 2017. 44 с.
32. Цвих В., Горбняк О., Кобильник В. Громадянське суспільство: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка Світ, 2009. 111 с.
33. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм: монографія. Київ: Юридична фірма «Салком»; Юрінком Інтер. 2005. 560 с.
34. Ярош Б., Ярош О. Загальна теорія політики: навч. посіб. для студ. Луцьк: РРВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. 240 с.
35. Ярош Я. Трансформація політичних партій в Україні: монографія. Луцьк: АКВА ПРІНТ, 2019. 274 с.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України. URL:<http://www.rada.gov.ua>.
2. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL:<https://www.president.gov.ua>.
3. Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL:<http://www.kmu.gov.ua>.
4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>.
5. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>.
6. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини URL: <http://ombudsman.gov.ua>.